

RAZMINIRANJE IN REHABILITACIJA ŽRTEV MIN NA OBMOČJU JUGOVZHODNE EVROPE V LETU 2000

Demining and Rehabilitation of Mine Victims in Southeastern Europe in 2000

Jernej Cimperšek* UDK 623.36(4-14)»2000«

Povzetek

Mednarodna fundacija za razminiranje in pomoč žrtvam min je neprofitna organizacija, ki jo je ustanovila slovenska vlada. V dveh letih in pol svojega obstoja se je izkazala za enega od poglavitnih dejavnikov razminiranja na območju jugovzhodne Evrope. Od ustanovitve do konca oktobra 2000 je 22 držav, 9 podjetij in 9 drugih ustanov prispevalo v sklad 21 milijonov dolarjev v obliki donacij in prispevkov. Skupaj s prispevkom Združenih držav Amerike v enaki vrednosti in njenimi enostranskimi donacijami je Mednarodna fundacija zbrala 46 milijonov USD za razminiranje in pomoč žrtvam min. Do sedaj smo očistili več kot 7 milijonov kvadratnih metrov zemljišč v Bosni in Hercegovini in pri tem odkrili 3.778 min in 10.173 neeksploziranih ubojni sredstev (NUS). Na Hrvaškem smo razminirali 1,7 milijona kvadratnih metrov in odstranili 281 min in 108 NUS, na Kosovu smo očistili 1,8 milijona kvadratnih metrov zemljišč in odstranili 1.008 min in 310 NUS. V Albaniji, na albansko-kosovski meji smo razminirali 100.000 kvadratnih metrov in pri tem našli 798 min in 100 NUS. Naše izkušnje na tem področju smo vedno pripravljene posredovati drugim organizacijam.

Druga osnovna dejavnost Mednarodne fundacije je rehabilitacija žrtev min. Rehabilitacija poteka na Inštitutu Republike Slovenije za rehabilitacijo, ki je začel delovati v maju 1998 in v rehabilitacijskih centrih v Bosni in Hercegovini. V obdobju od septembra 1998 do avgusta 2000 so navedeni centri v okviru programa Mednarodne fundacije in z njeno pomočjo zdravili 298 bolnikov.

Abstract

International Trust Fund for Demining and Mine Victims Assistance is a non-profit organisation that was established by Slovenian government and in two and a half years of its existence, the fund proliferated itself as one of the main actors in the field of Mine Action in the region of South-Eastern Europe. From its beginning and by the end of the October 2000, 22 countries, 9 companies and 9 other institutions had donated about USD 21 million in donations and pledges to the Fund. With the US matching fund and its unilateral donation ITF raised 46 million USD earmarked for demining or mine victims assistance. Up to know we managed to demine through our funding mechanism more than 7 million sq. meters in Bosnia and Herzegovina, with 3778 mines and 10.173 UXOs found; 1,7 million square meters were demined in Croatia with 281 mines and 108 UXOs found; in Kosovo 1,8 million sq. meters sq. meters of land were cleared through demining and battle area clearance with 1008 mines and 310 UXOs found; more than 100.000 sq. meters were demined in Albania on Albania/Kosovo border with 798 mines and 100 UXOs found. We are always glad to share our experience in this area with other organisations. The second basic activity of the ITF is rehabilitation of mine victims. The rehabilitation is conducted in Slovenian Institute for Rehabilitation, which was activated in May 1998 and also in the rehabilitation centers in Bosnia and Herzegovina. There were 289 patients treated in ITF program in the period from September 1998 until August 2000 with the help of the ITF.

Uvod

Območje jugovzhodne Evrope spada med najbolj minsko onesnažena območja na svetu, predvsem na ozemlju nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ). Največ min in ostalih neeksploziranih sredstev je na območju Bosne in Hercegovine ter Hrvaške. Nekaj minskih polj je ostalo tudi po spopadu na Kosovu, vendar je v primerjavi z drugimi državami številka majhna, saj je tudi spopad trajal relativno kratek čas. Na Kosovu predstavljajo veliko nevarnost kasetne bombe kot posledica Natovega napada na Zvezno Republiko Jugoslavijo (ZRJ). Zaradi omenjenega spopada imata težave tudi sosednji državi Albanija in Makedonija, saj so na meji z ZRJ po spopadih ostala minska polja in tudi nekaj kasetnih bomb kot posledica spopadov.

Večina teh min je bila izdelana v SFRJ, ki je imela močno razvito vojaško industrijo. Po nekaterih ocenah je bilo v SFRJ uskladiščenih 6 milijonov protipehotnih min (PPM), po drugih podatkih je bilo pred razpadom SFRJ na razpolago približno 3 milijone min, še enkrat toliko pa jih je bilo izdelanih ali dostavljenih na območje spopadov. V spopadih je bilo uporabljeno okoli 30 vrst min, 18 vrst PPM

in 12 vrst protitankovskih min (PTM). Poleg teh se najdejo še mine albanske, ruske in italijanske izdelave.

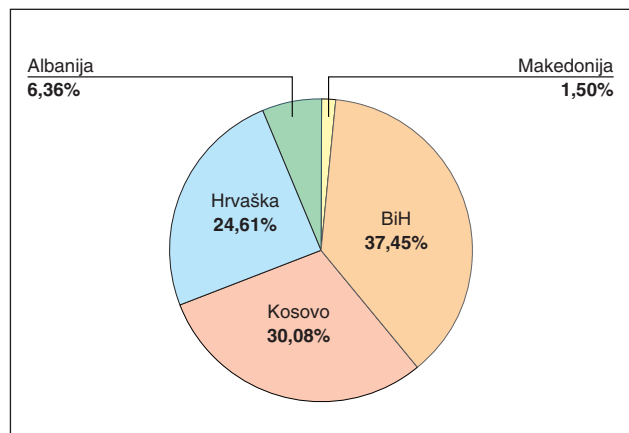
Predvideva se, da jugovzhodna Evropa ne bo očiščena min vsaj do leta 2015 predvsem zaradi pomanjkanja sredstev za to delo. Zaradi vsega tega je tako pomembna vloga Mednarodne ustanove – fundacije za razminiranje in pomoč žrtvam min (International Trust Fund – ITF), ki je v zadnjih dveh letih postala najpomembnejši mehanizem donatorjev za razminiranje tega območja.

Zbiranje sredstev v letu 2000

V letu 2000 je bilo s strani donatorjev zbranih prek 10 milijonov ameriških dolarjev, ki so jih ZDA podvojile. Poleg tega so ZDA prispevale tudi čez 4 milijone dolarjev kot unilateralni prispevek za Kosovo, Albanijo in Makedonijo. V ITF se je tako z donacijami vključilo že 23 držav, 9 podjetij in 6 mednarodnih organizacij.

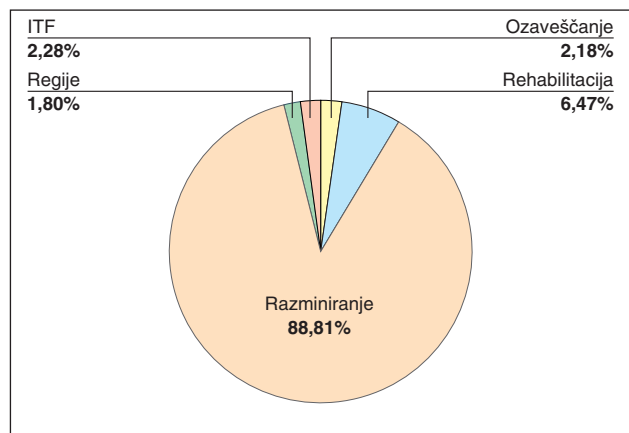
Zbrani denar je bil namenjen dejavnostim v petih državah, kar prikazuje slika 1. S te slike se vidi, da pri donatorjih upada zanimanje za BiH in da se je občutno povečalo zanimanje za Kosovo in Hrvaško.

* mag., Mednarodna ustanova – fundacija za razminiranje in pomoč žrtvam min, lg 212, lg

Slika 1. Donacije v letu 2000 po državah prejemnicah
Figure 1. Donations in 2000 according to receiving countries

Slika 2 prikazuje namensko porabo denarja. Okoli 88 % zbranega denarja je bilo namenjenega za razminiranje, 5,4 % za rehabilitacijo žrtev min in okoli 2 % za program ozaveščanja o nevarnosti min. Sam ITF za svoje delovanje tako v Sloveniji kot v pisarni v Sarajevu porabi pod 3 % vseh sredstev, kar je izjemno malo. Se pa že kaže pomanjkanje kadrov v ITF-u, ker moramo z enakim številom zaposlenih sedaj pokrivati delovanje že v petih državah. V kratkem bo pisarna odprta tudi v Zagrebu.

Slika 2. Namenska poraba denarja v letu 2000
Figure 2 Utilization of funds in 2000

Razminiranje

Albanija

Na meji z ZRJ so bila minska polja postavljena tako s strani Albanije kot s strani Vojske Jugoslavije in Osvobodilne vojske Kosova. Poleg tega so nekatere kasetne bombe, uporabljene v spopadu na Kosovu (NATO, VJ), padale tudi na albansko stran.

Zaradi tega je ITF v letu 2000 začel projekt razminiranja obmejnega pasu na albanski strani. Pripeljali smo dva deminerska tima iz BiH in s pomočjo psov in stroja za odstranjevanje vegetacije očistili čez 100.000 m² ozemlja (preglednica 1).

Uporabo stroja za odstranjevanje vegetacije upraviči podatek, da je stroj povzročil 304 eksplozije posameznih sredstev. Same najdbe na terenu pa potrjujejo, da so ta območja nevarna zaradi spopadov na Kosovu, saj so bile najdene mine tipa PMA 2, PMA 3, PMR A in MRUD ter kasetnice Mk 118 in BLU 97B.

Preglednica 1. Razminiranje v Albaniji
Table 1. Demining in Albania

Albanija	Velikost območja	Število min	Število NUS
leto 2000	107.878 m ²	788	100

Bosna in Hercegovina

Po koncu sovražnosti in podpisu mirovnega sporazuma so posamezne vojske IFOR-ju izročile veliko zapisnikov o minskih poljih. Do avgusta 1997 je imel United Nations Mine Action Co-ordination Centre (UN MACC) zapisnike 17.584 minskih polj, ki vsebujejo 286.000 min. Ti zapisniki naj bi zajeli približno polovico minskih polj v BiH. V BiH ocenjujejo, da je približno 300 km² ozemlja miniranega z okoli 30.000 minskimi polji. Na tem območju naj bi bilo okoli 750.000 min in okoli 250.000 NUS. Sodeč po predanih zapisnikih, je približno 4757 minskih polj v Republiki Srbski, preostanek v Federaciji BiH. Najbolj minirano območje je v širini 4 km v obeh smereh od linije spopada in na mestih, od koder so se vojskujoče strani umaknile. Veliko miniranih območij najdemo tudi v t. i. etničnih žepih.

Slika 3. Uporaba psa pri razminiranju in kontroli kvalitete je učinkovit pripomoček, ki skupaj z deminerjem predstavlja dober tim

Figure 3. Dogs contribute to the higher efficiency of demining and quality control and, together with the deminer, make a good and effective team

ITF si je v letu 2000 zadal cilj, da bo razminiral 5 milijonov m², kar bi predstavljalo površino, ki so jo lani razminirali vsi akterji razminiranja v BiH. Zaradi preiskave o domnevni korupciji v lokalnih strukturah bo ta cilj težje doseči, kot se je zdelo na začetku leta pri pripravi programa. Dejstvo je, da so donatorji nekoliko skeptični do doniranja v BiH in raje financirajo druge države. Kljub vsem težavam je ITF v letu 2000 izpeljal dva razpisa za oddajo del razminiranja za komercialne firme. Skupaj s programom razminiranja nevladnih organizacij (NVO), ki ga za ITF izvajajo tri lokalne nevladne organizacije in Norveška narodna pomoč (Norwegian People Aid – NPA), je ITF financiral očiščenje več kot 3,5 milijona m² kontaminiranega ozemlja (preglednica 2). Skupaj smo do konca leta 2000 očistili že več kot 7 milijonov m² ozemlja v BiH, kar predstavlja več kot 70 % očiščenega ozemlja.

Preglednica 2. Razminiranje v Bosni in Hercegovini
Table 2. Demining in Bosnia and Herzegovina

Bosna in Hercegovina	Velikost območja	Število min	Število NUS
leto 2000	3.587.183 m ²	2635	1041

Hrvaška

Kot v BiH so bile tudi v spopadih na Hrvaškem mine uporabljene v velikih količinah. Po podatkih Hrvaškega centra za razminiranje (HCR), da je na ozemlju Hrvaške do 1,2 milijona min in NUS. Od 21 županij jih je kar 14 minsko onesnaženih. Najbolj minsko onesnažena so območja Slavonije, Baranje, Posavine, Banovine, Like in Dalmacije. Po podatkih HCR-ja ima Hrvaška približno 4500 km² sumljivih površin, od tega je 500 km² onesnaženih z minskimi polji, preostalih 4000 km² pa se razteza na območju 500 metrov na vsako stran od bojne črte in je onesnaženo s posameznimi minami oz. NUS.

Slika 4. Uporaba strojev je pomemben del razminiranja, ki vpliva na učinkovitost

Figure 4. The use of machines improves the efficiency of demining and reduces hazards

ITF si je na Hrvaškem za leto 2000 zadal cilj razminirati 2,5 milijona m² ozemlja. Ta cilj bo v letu 2001 po vsej verjetnosti presežen, saj je bilo do sedaj razminirano že več kot milijon m² (preglednica 3) in so že podpisane pogodbe za razminiranje več kot 800.000 m². Poleg tega je že objavljen nov razpis za dodatnih 800.000 m², v pripravi pa je še en razpis za pol milijona. Od 28. avgusta 2000 naprej izvajamo razpise skupaj s HRC na podlagi naše razpisne dokumentacije.

Preglednica 3. Razminiranje na Hrvaškem
Table 3. Demining in Croatia

Hrvaška	Velikost območja	Število min	Število NUS
leto 2000	1.184.426 m ²	141	89

Kosovo

Na Kosovu letos poteka pet projektov razminiranja in čiščenja površin z NUS, ki jih financira ITF. Dela za tri projekte so bila podeljena neposredno organizacijam HELP (financiranje prek ITF s strani nemške vlade), HALO Trust (financiranje prek ITF s strani nemške, češke in ameriške vlade) in CARE Germany (financiranje s strani nemške vlade). Vsi trije projekti so prednostni s strani UN MACC. Pri drugih dveh projektih gre za čiščenje lokacij s kasetnicami. Dela so bila podeljena nevladnim organizacijama Interos (Italija) in HALO Trust (VB) na osnovi razpisa, ki ga je ITF izvedel skupaj z UN MACC. Rezultati so v preglednici 4.

Preglednica 4. Razminiranje na Kosovu
Table 4. Demining in Kosovo

Kosovo	Velikost območja	Število min	Število NUS
leto 2000	1.434.381 m ²	478	123

Slika 5. Najpogosteje uporabljene vrste kasetnic na Kosovu
BL97, BLU755 in Mk118

Figure 5. Most frequently used cluster bombs in Kosovo:
BL97, BLU755 and Mk118

Makedonija

V letu 2000 je ITF od Združenih držav prejel donacijo za potrebe razminiranja v Makedoniji. Ocena delovne skupine, ki jo je ITF poslal v Makedonijo, je, da imajo minska polja na meji z ZRJ, predvsem na meji s Kosovom. Gre za manjše število polj, ki bi jih lahko očistili v eni sezoni. Septembra 2000 se je ITF z makedonskim obrambnim ministrstvom dogovoril o pripravi projekta razminiranja, ki bi se začel spomladi leta 2001.

Nesreče pri razminiranju

V letu 2000 se je na deloviščih ITF zgodilo šest nesreč v BiH (skupaj je letos v BiH umrlo osem deminerjev) in dve v Albaniji. Pri tem je umrl 1 deminer, 4 so bili ranjeni, ranjen pa je bil tudi pes, ki ga uporabljajo pri razminiranju. Največ žrtev v BiH je povzročila najnevarnejša mina, to je PROM. Poleg rednih nesreč pri delu se je na našem delovišču na območju Republike Srbije zgodila zelo tragična nesreča, v kateri sta izgubila življenji dva inšpektorja Mine Action Centra Republike Srbije (RS MAC). Ta nesreča je primer popolnega neupoštevanja postopkov in tudi zdrave pameti. Delovišče, kjer je enota odkrila dve globoko vkopani fugasi (v globini 1,5 m), smo zaprli do sprejetja odločitve, kako odstraniti ti dve fugasi. Napovedan je bil sestanek vseh vpletenih, da bi se dogovorili, kako naprej. Inšpektorja pa sta dan pred tem z lopato in krampom poskušala ugotoviti stanje in sta ga odkrila. To so primeri, ko te zgrabi jeza in ne razumeš, kaj se ljudem (oba sta bila strokovnjaka na tem področju) pleče v glavi.

Slika 6. O uporabi in nevarnosti izstrelkov iz osiromešene-
ga urana na Kosovu se bodo še dolgo kresala mnenja
Figure 6. The use of depleted uranium missiles in Kosovo
and their hazards will continue to be a controversial topic

Rehabilitacija žrtev min

ITF je v letu 2000 izvajal rehabilitacijo na območju Kosova in Bosne in Hercegovine.

Glavni partner pri tem delu je Inštitut RS za rehabilitacijo iz Ljubljane, v okviru katerega deluje Center za rehabilitacijo žrtev min. Center je do oktobra leta 2000 rehabilitiral 312 žrtev min iz BiH (193 iz Federacije BiH in 109 iz Republike Srbije). Za rehabilitacijo žrtev min na območju BiH uporabljamo centre za rehabilitacijo v Fojnici, Mostarju in Banja Luki. Poleg tega je bilo v Center pripeljanih na rehabilitacijo 11 žrtev s Kosova.

Pogram pomoči žrtvam min na območju Bosne in Hercegovine nudita dve nevladni organizaciji, ki ju financira ITF, to sta Landmine Survivors Network in International Rescue Committee.

Program ozaveščanja prebivalstva o nevarnosti min

ITF na Kosovu financira tudi podporno dejavnost razminiranja, to je ozaveščanje prebivalstva o nevarnosti min in NUS. Ozaveščanje je pomembna komponenta, saj prebivalstvo uči o nevarnosti kot tudi o tem, kako označiti nevarno in sumljivo območje. Projekte ozaveščanja, ki jih podpira ITF, izvajata nevladni organizaciji HMD Response (na območju Gora) in Vietnam Veterans of America Foundation (na območju Ferizaja), ki jih financira ZDA.

Ostale dejavnosti

ITF je v dveh letih delovanja postal pomemben dejavnik na področju razminiranja jugovzhodne Evrope. Predvsem je povezal dolovanje različnih centrov za razminiranje na tem območju, ki so na pobudo ITF začeli sodelovati. Tako je bil

na začetku leta prvi sestanek centrov za razminiranje na lgu, ki so se ga udeležili direktorji centrov iz Albanije, Bosne in Hercegovine, Kosova in Hrvaške ter predstavniki ITF. Odločili smo se, da bomo tako nadaljevali in naslednji sestanek je bil že decembra v Zagrebu. Na sestankih izmenjavamo informacije o deminerskih podjetjih, uporabljenih standardih, uporabi strojev in psov, o vrstah min ter njihovih lokacijah na mejnih območjih. Rezultat teh srečanj je tudi projekt, ki ga bo financirala Evropska komisija, o skupnem delu Hrvaške in BiH pri čiščenju bregov reke Save.

Izobraževalni center za zaščito in reševanje pri Ministrstvu za obrambo je skupaj z ITF usposabljal deminerje iz BiH za področje varstva pred NUS. V letu 2000 so organizirali dva tečaja. To je bil začetek dvostranskih usposabljanj v Sloveniji za potrebe celotne regije, saj se za tečaje zanima v Albaniji, Makedoniji in na Kosovu. Želimo, da bi slovenski izobraževalni center postal osrednji center za usposabljanje za področje varstva pred NUS za celotno regijo, kjer bi se zbirale tudi vse pomembne informacije o sredstvih in minah, najdenih v regiji.

Z Rdečim križem Slovenije vsako leto organiziramo letovanje otrok žrtev min na Debelem rtiču. Letos smo gostili dve skupini po 12 otrok.

Sklepne misli

Za uspeh celotnega projekta ITF so zaslužne tudi organizacije in podjetja, ki sodelujejo pri projektu. Dve od njih sta v letu 2000 prejeli prestižni svetovni nagradi za delo na projektu razminiranja in rehabilitacije žrtev min. Prvo je podjetje SPEM, Komunikacijska skupina iz Maribora, ki je novembra 2000 v Chicagu dobila najvišjo nagrado Združenih narodov za odnose z javnostmi za projekt ITF o komuniciranju z javnostmi. Drugi je Inštitut RS za rehabilitacijo, ki je decembra 2000 dobil nagrado Svetovnega združenja vojnih veteranov v Parizu za rehabilitacijo žrtev min.